

5. Щокін Г. В. Управління бізнесом: Експрес-курс для ділових людей: – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: МАУП, 1998. – 204 с.

Каланжова О.Ф.

Уточнення визначення сутності поняття оборотний капітал

На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах ринкових відносин в Україні необхідно приділяти увагу організації управління оборотним капіталом промислових підприємств.

Фінансова діяльність підприємства тісно пов'язана з формуванням і використанням оборотного капіталу. Йому належить особливе місце у структурі капіталу підприємства і від якості управління ним залежить безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність і рентабельність.

Проблеми управління оборотним капіталом потребують попереднього розгляду економічної сутності поняття "оборотний капітал", яке з одного боку, має визначити сутність такого управління в сучасних умовах господарювання, а з іншого – його значення для забезпечення ефективного функціонування вітчизняних підприємств.

В сучасній літературі проблеми управління оборотним капіталом на промислових підприємствах розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими: Арутюнов Ю.А., Бланк І.О., Білик М.Д., Поддерьогін А.М., Володькина М.В., Джейм К., Ван Хорн, Бригхем Е.Ф., Чєрг Ф. Ли, Холт Р.Н. та інші [1-23]. У результаті дослідження економічної літератури було виявлено, що існує багато визначень поняття "оборотний капітал".

Виділено декілька підходів до визначення цієї категорії: грошові кошти, вкладені до оборотних виробничих фондів і фондів обігу [1-5]; мобільні активи, які використовуються і реалізуються протягом року або операційного циклу [6-13]; авансована вартість [16-23].

Результат аналізу останніх досліджень та публікацій свідчить, що існує безліч підходів до визначення категорії оборотний капітал, але потрібно відзначити, що в сучасній економічній теорії немає його однозначного тлумачення.

В сучасній економічній теорії та практиці існує багато різних підходів до визначення економічної сутності оборотного капіталу та зустрічаються різні поняття пов'язані з ним. Це такі, як оборотні активи, оборотні кошти, оборотні засоби, чистий оборотний капітал, брутто-оборотний капітал, короткострокові активи, поточні активи.

Поняття "оборотний капітал" та "оборотні активи" ототожнюються багатьма економістами і використовуються як синоніми. Як економічна категорія, оборотний капітал виражає відносини купівлі-продажу грошових коштів, які на ринку виступають своєрідним товаром. Придбання такого товару підприємцем означає появу фінансових ресурсів для авансування оборотних активів, які на відміну від капіталу мають натурально-речову форму і повністю споживаються в одному торговельно-комерційному циклі.

Хибність ототожнення оборотного капіталу з оборотними активами викликана тим, що авансований в оборотні активи капітал приймає їх натурально-речову форму і тільки по закінченню операційного циклу використання оборотних активів повертається в тому ж обсязі і формі. Але оборотний капітал на відміну від активів не споживається і не витрачається, а лише авансується, аби повернутися після закінчення кожного свого обороту в тій же формі для наступного авансування. Та все ж капіталом стають не всі авансовані в оборотні активи грошові кошти, а тільки ті, що забезпечують економічний, соціальний або екологічний ефект.

Можна зробити висновок, що оборотні активи й оборотний капітал є двома категоріями, які характеризують одні й ті ж об'єкти: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення, дебіторську заборгованість і запаси.

Деякі автори ототожнюють оборотні активи з оборотними коштами [1, 17, 19, 21-23]. Ми вважаємо, що оборотні активи ширше поняття оборотних коштів. Оскільки загальноприйнятий поділ оборотних коштів на оборотні фонди та фонди обігу не враховує такої складової господарських засобів підприємства як короткострокові фінансові вкладення. Так, науковці [9, 18, 19, 20] до оборотних активів відносять грошові кошти, короткострокові фінансові інвестиції, рахунки до отримання, запаси сировини та готової продукції.

Розглянемо різні підходи наукових дослідників до визначення оборотного капіталу та інших понять, пов'язаних з ним. На базі вивченого матеріалу можна виділити три підходи до тлумачення сутності оборотного капіталу.

Перша група економістів вважає, що оборотний капітал має грошову природу, виконує функцію платіжного обслуговування кругообігу та визначає його як грошові кошти, авансовані для утворення оборотних виробничих фондів і фондів обігу. На думку Роштейна Л.О. “оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні об'єднання для створення запасів сировини, матеріалів і інших матеріальних цінностей” [1, с.61].

На нашу думку, представлене визначення є не зовсім коректним, оскільки запаси сировини, матеріалів, інших матеріальних цінностей та дебіторська заборгованість, як і грошові кошти включаються до складу оборотних коштів.

Зелгавілс I.B. визначає оборотний капітал як “грошові кошти й мобільні активи, які перетворяться в грошові кошти впродовж одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність виробничого процесу виробництва й обороту та отримання прибутку” [30]. До такої точки зору схиляються Парфаняк П.О., Усатов І.А. [3; 4].

Аналогічне визначення поняття “оборотні активи” представлено Зві Боді та Робертом Мертоном: “суми грошових коштів компанії та всі інші статті балансу, які протягом року передбачається перетворити в гроші” [5, с. 114]. Автори різницею між поточними активами та поточними зобов'язаннями називають чистим оборотним капіталом.

Друга група економістів визначають оборотний капітал як мобільні активи, які використовуються і реалізуються підприємством протягом року або операційного циклу. Крейніна М.Н. вважає, що оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальніх умовах роботи протягом року (або навіть більш коротшого періоду в межах року) перетворюються в грошові

кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т.п. [6, с. 35]. У даному визначенні акцентується увага на терміну використання оборотних активів, але грошові кошти не розглядаються як складова оборотних активів.

Брейлі Р. та Майерс С. застосовують поняття “оборотні активи”, “короткострокові активи”, “поточні активи” [7, с. 740]. На їх думку, поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти [7, с. 744]. На нашу думку, представлене визначення є не зовсім коректним, оскільки грошові кошти також не включені до складу оборотних активів.

Вітчизняний економіст Білик М. Д. надає таке визначення [8, с.161]: “оборотні активи виробничого підприємства – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов’язаннями”. В розглянутому визначенні показано економічний зміст оборотних активів та акцентована увага на необхідності узгодження їх обсягів з поточними зобов’язаннями.

Ми вважаємо такий підхід виправданим, але запаси, які входять до складу мобільних активів, відносяться до менш ліквідних активів, тому в загальному обсязі мобільні активи не можна відносити до високоліквідних. Також в сучасних умовах господарювання оборотні активи приймають участь не тільки у операційній діяльності підприємств, а і в інвестиційній і фінансовій. Білик М.Д. також характеризує поняття валові оборотні активи “весь обсяг оборотних активів незалежно від джерел фінансування” та чисті оборотні активи “різниця між валовою сумою активів та загальною сумою поточних зобов’язань” [8, с.162].

Володькіна М.В. дає таке трактування досліджуваній економічній категорії: “оборотний капітал – це частина активів підприємства, яка включає оборотні кошти та короткострокові фінансові інвестиції” [9]. Але це визначення розглядає тільки склад оборотних активів, а не відображає економічну суть оборотного капіталу і не розкриває повного його значення.

Ковалев В.В. вважає, що оборотний капітал “належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу” [10, с.330]. До аналогічної точки зору схиляється і Русак Н.А. [11]. Це визначення досить точно відображає суть оборотного капіталу, проте воно не розкриває економічної природи даної категорії.

Холт Р.Н. оборотний капітал визначає як “активи, які можуть бути переведені в готовість протягом одного року” [12]. Таке формулювання, на нашу думку, є дуже невизначенним, оскільки не відображає суті досліджуваної категорії.

Відомий сучасний економіст Бланк І.О. трактує оборотні (поточні) активи як сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [13, с.62]. У даному визначенні чітко надано економічний зміст оборотних активів.

Поряд з визначенням терміна “оборотні кошти” у літературних джерелах існують визначення в законодавчих актах України. Так, у відповідності до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку “Баланс”, оборотні активи – це грошові кошти і їх

еквіваленти, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати балансу [14]. Згідно з Господарським кодексом України оборотними коштами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні й швидкозношувані предмети, інше майно виробничого й невиробничого призначення, що відноситься по законодавству до оборотних коштів [15].

Третя група економістів визначає оборотний капітал як авансовану вартість. На відміну від розглянутих вище визначень, тут підкреслюється, по-перше, рухомий відновлюваній характер вартості, яка лише авансується й повертається після кожного кругообігу в грошовій формі. По-друге, у характеристиці оборотного капіталу як авансованої вартості підкреслюється, що створений додатковий продукт до оборотного капіталу не відноситься. За таким підходом: “оборотний капітал – фінансові ресурси, вкладені в об'єкти, використання яких здійснюється фірмою або в рамках одного відтворювального циклу, або в рамках відносно короткого періоду часу” [16].

Поддерьогін А.М. об'єднує терміни “оборотний капітал” і “оборотні кошти”. В його редакції “оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку” [17].

Ми вважаємо це визначення найбільш вправданим. Воно розкриває суть та економічну природу оборотного капіталу. Але не можна ототожнювати поняття оборотний капітал та оборотні кошти. Як вже відзначалося оборотні кошти не включають короткострокові фінансові вкладення.

Ченг Ф. Лі та Джозеф І.Фіннерті використовують термін “оборотний капітал”. Під ним розуміють відображені в доларах поточні активи організації, які включають грошові кошти, цінні папери, що легко реалізуються, товарно-матеріальні запаси та дебіторську заборгованість [18, с. 479]. Розглядаючи це визначення, слід зауважити, що у ньому показано оборотний капітал з позиції вкладення коштів у складові оборотних активів і, тим самим, підкреслено сутність поняття “капітал” як економічної категорії.

Джейм К. Ван Хорн, Джон М.Вахович розуміють під сутністю поняття оборотний капітал – чистий оборотний капітал (net working capital) та брутто-оборотний капітал (gross working capital) [19, с. 287-288]. На думку авторів, бухгалтера, використовуючи поняття “оборотний капітал” мають на увазі “чистий оборотний капітал” (net working capital), який представляє різницю між оборотними (поточними) активами і поточними зобов'язаннями.

На відміну від бухгалтерів, фінансові аналітики під оборотним капіталом розуміють оборотні активи (оборотні кошти, поточні активи) тобто брутто-оборотний капітал (gross working capital), який визначається як інвестиції підприємства в оборотні активи, такі як грошові кошти, ринкові цінні папери, дебіторську заборгованість, товарно-матеріальні запаси.

Як бачимо, представлене визначення також відображає напрями використання фінансових ресурсів підприємства, але, не розкриває основних рис оборотних активів.

Аналогічно до представлених точок зору Ченгом Ф. Лі, Джозефом І.Фіннерті, Джеймом К. Ван Хорном та Джоном М.Ваховичем щодо економічної сутності “оборотного капіталу” є думку Є. Бригхема: “оборотний капітал – інвестиція фірми у короткострокові активи – готівку, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси і

рахунки дебіторських заборгованостей” [20, с. 734]. Як бачимо, у даному визначенні також не розкрито основні риси оборотних активів, але акцентовано увагу на тому, що оборотний капітал відображає вкладення коштів підприємства в оборотні активи.

Ермасова Н.Б. об’єднує поняття “оборотні кошти” і “поточні активи”, і дає наступне визначення “оборотні кошти (поточні активи) – кошти інвестовані підприємством в поточні операції в час кожного операційного циклу” [21, с.78]. Таке визначення вважається більш загальним і не дас точної характеристики оборотним коштам.

Аналогічне визначення дає Смагін В.Н: “оборотні кошти – кошти, які інвестуються підприємством у свої поточні операції” [22, с.71]. Також не визначена сутність та економічна природа оборотних коштів.

Арутюнов Ю.А. вважає, що “оборотний капітал – це інвестиції в поточні активи, які називають також оборотними коштами. Особливістю оборотного капіталу є те, що він не витрачається, не споживається, а авансується, що припускає повернення коштів після кожного виробничого циклу або кругообігу, що включає виробництво продукції, її реалізацію, одержання виручки” [23, с.137].

У своєму визначенні автор точно характеризує економічну природу оборотного капіталу, але як вже визначалося до складу оборотних коштів не включаються короткострокові фінансові інвестиції. Тому більш виправданим було б таке визначення: оборотний капітал – інвестиції в оборотні активи.

Таким чином виявлено, що в економічній літературі існують різні підходи до визначення суті оборотного капіталу. Ці підходи узагальнено у таблиці 1.

На підставі проведеного аналізу та узагальнення наукових підходів до визначення сутності оборотного капіталу його можна визначити таким чином. Оборотний капітал – це авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства.

Цим підкреслено, по-перше, вартісну природу оборотного капіталу, по-друге, визначається термін авансування вартості, по-третє, виділяється речове втілення оборотного капіталу – оборотні виробничі фонди і фонди обігу, по-четверте, визначається мета авансування – досягнення достатнього рівня прибутковості.

Таблиця 1 – Підходи до визначення суті оборотного капіталу.

Підхід	Автор	Визначення
1	2	3
I. Грошові ресурси, вкладені до оборотних виробничих фондів і фондів обигу для забезпечення безперервного виробництва і реалізації виробленої продукції	Ропштейна Л.О. Зелінські І.В., Парфанік П.О., Усатов І.А. Зві Боді, Роберт Мертон	Оборотні кошти – це грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні обєдання для створення запасів сировини, матеріалів і інших матеріальних цінностей [1, с. 61]. Оборотний капітал – грошові кошти й мобільні активи, які перетворяться в грошові кошти виродовок оточного виробничого циклу, що забезпечує безперервність виробничого процесу виробництва й обороту та отримання прибутку [2; 3; 4]. Оборотні активи – сума грошових коштів компанії та всі інші статті балансу, які протягом року передбачається перетворити в гроші [5, с. 114].
І. Активи, які на протязі одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені в гроші	Крейніна М.Н. Бреттін Р., Майєрс С.	Оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальному умовах роботи протягом року (або навіть більш короткого періоду в межах року) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виробунків від реалізації, обгу пінних паперів і т.л. [6, с. 35] Поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому зирається перетворити в грошові кошти [7, с. 744].
	Білік М. Д Володькона М.В.	Оборотні активи – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його шлагоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями [8, с. 161]. Оборотний капітал – це частина активів підприємства, яка включає оборотні кошти та короткострокові фінансові інвестиції [9]. Оборотний капітал належить до мобільних активів підприємства, які є грошовими коштами або можуть бути перетворені в них протягом року або одного виробничого циклу [10-11].
	Ковалев В.В., Русак Н.А. Холт Р.Н.	Оборотний капітал - активи, які можуть бути переведені в готівку протягом одного року” [12].
	Бланк І.О.	Оборотні (поточні) активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного операційного циклу [13, с.62]

Продовження таблиці 1.

1	2	3
П. Авансована вартість у оборотні виробничі фонди і фонди облугу.	Ільєнкова С.Д.	Оборотний капітал – фінансові ресурси, вкладені в обсяти, використання яких здійснюється фірмою або в рамках одного відтворювального циклу, або в рамках відносно короткого періоду часу [16]. Оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди облуги для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку [17]. Оборотний капітал – видображені в доларах поточні активи організації, які включають трохи кошти, цінні папери, що легко реалізуються, товарно-матеріальні запаси та дебіторську заборгованість [18, с. 479].
Поддерьогін А.М.	Ченг Ф. Лі, Джозеф І.Фіннерті	Оборотний капітал – чистий оборотний капітал та брутто-оборотний капітал [19, с. 287-288]. Оборотний капітал – інвестиція фірми у короткострокові активи – готовіс, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси і рахунки дебіторських зaborгованостей [20, с. 734]. Оборотні кошти (поточні активи) – засоби інвестувані підприємством в поточні операції в час кожного операційного циклу [21, с.78]. Оборотні кошти – кошти, які інвестуються підприємством у свої поточні операції [22, с.71].
Ермасова Н.Б.	Джеймс Хорн Джон М.Вахович Брігхема С.	Оборотний капітал – це інвестції в поточні активи, які називають також оборотними коштами. Особливістю оборотного капіталу є те, що він не витрачається, а авансується, а споживається, що припускає повернення коштів після кожного виробничого циклу або кругобігу, що включає виробничі профекції, її реалізацію, одержання виручки [23, с.137].
Арутюнов Ю.А	Смагін В.Н	

Література

1. Рощтейн Л.А. Оборотные средства в промышленности. – М.: ФиС, 1986. – 93с.
2. Зелгавис И.В. Финансы предприятий: Учебное пособие. – М.: ООО «ВИТ + РЭМ», 2002. – 352 с.
3. Парфеняк П.А. Финансы предприятий отраслей народного хозяйства: Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 199 с.
4. Усатов И.А. Хозяйственный расчет и контроль рублем в промышленности. – М.: «Финансы», 1968. – 232 с.
5. Зви Боди, Роберт Мертон Финансы. — М.: «Вильямс», 2007. — 592 с.
6. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент: Учебное пособие. – М.: Дело и сервис, 1998. – 304 с.
7. Брейли Р., Майерс С.Принципы корпоративных финансов. – М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 1997. - 1088 с.
8. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств. – К.: Знання, КОО. – 1999. – 312 с.
9. Володькина М. В. Економіка промислового підприємства. Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 196 с.
10. Ковалев В.В., Ковалев Вит. В. Финансы предприятий: Учебное пособие. – М.: ООО «ВИТ + РЭМ», 2002. – 352 с.
11. Русак Н.А., Русак В.А. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справ. пособие. – Мн.: Вышш. шк., 1997. – 309 с.
12. Холт Р.Н. Основы финансового менеджмента / Пер. с англ. – М.: Дело, 1995. – 128 с.
13. Бланк И.А. Управление активами. – К.: Ника -Центр: Эльга, 2002. – 720 с.
14. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 “Баланс” від 21.06.99 №396/3689 // Все про бухгалтерський облік. – 2000 - № 11 – С. 67-72.
15. Господарський кодекс України, затверджений Президентом України 16.01.2003 р., №436-IV.
16. Ильенкова С.Д., Адамов В.Е., Сиротина Т.П. Экономика и статистика фирм. - М.: "Финансы и статистика", 2002 – 288с.
17. Поддерьогін А.М., Буряк Л.Д., Нам Г.Г. та ін. Фінанси підприємств: Підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддерьогін. 3-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
18. Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнери. Финансы корпораций: теория, методы и практика. - М., "ИНФРА-М". 2000 г. – 685 с.
19. Ван Хорн Дж. К., Вахович Дж. М. (мл.) Основи финансового менеджмента. – 12-е изд. / Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2006. – 1232 с.
20. Бригхем Е.Ф. Основи фінансового менеджменту: Підручник / Пер. з англ. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.
21. Ермасова Н.Б. Финансовый менеджмент: Конспект лекций. – М: : Юрайт-Издат, 2007. – 192с.
22. Смагин В.Н. Финансовый менеджмент. Краткий курс: учебное пособие. – М. : КНОРУС, 2007. – 144с.
23. Арутюнов Ю.А. Финансовый менеджмент : учеб. пособие. – 2-е изд., стер. – М.: КНОРУС, 2007. – 312 с.